

LBRIS

We know
books

PĂRINTELE DUMITRU STĂNILOAE

Rugăciunea lui Iisus și experiența Duhului Sfânt

Ediția a III-a

Cuvânt-înainte de
arhim. Gheorghios Grigoriatul

Prefață de
Olivier Clément

În românește de
Maria-Cornelia Ică jr

DEISIS
Sibiu 2025

LIBRIS | We know books

adânci bătrâneți, repeta mereu că „Dumnezeu este iubi-
re” și „Cel ce iubește pe fratele său se află în lumină”.
Trebuie să adaug aici și o impresie de forță. Oamenii din
Transilvania sunt recunoscuți pentru vigoarea lor înfăp-
tuitoare, în lucrarea minții ca și în cea a mâinilor. Părin-
tele Dumitru întrupează virtuțile neamului său: înalt,
viguros, iar imensitatea operei sale mărturisește o pu-
tere de muncă puțin obișnuită. Când îl încearcă vreuna
din neputințele vârstei înaintate, el se vindecă așternân-
du-se la lucru. L-am văzut în mijlocul intelectualilor
români cu o inteligență ascuțită, ironică, pentru care
este un martor al înțelepciunii și al sensului. L-am văzut
în mijlocul monahilor și monahiilor care trăiesc din
Filocalia sa. L-am ascultat improvizând fără nicio notiță
și vorbind pe larg despre gingășia lui Dumnezeu în fața
unor ascultători occidentali care au rămas impresionați
de pacea și lumina sa. M-am întâlnit și m-am întreținut
cu el în mai multe rânduri. Pot să confirm că paginile
acestea nu sunt doar ale unui mare intelectual, dar și ale
unui mare om duhovnicesc; că ele sunt rodul unei vieți
consacrate, dedicate, puse în întregime sub semnul
„de-viață-făcătoarei Cruci”.

Olivier Clément

I Rugăciunea într-o lume secularizată

Nevoia de rugăciune a omului credincios este dincolo de orice îndoială. Cu cât este mai puternică credința, cu atât este mai puternică și nevoia sa de rugăciune. Pe de altă parte, credința unei persoane este susținută de credința altor persoane. În aceasta apare importanța Liturghiei și a fiecărui cult public.

Dar în societatea de astăzi constatăm o slăbire a credinței. Prin urmare și un fel de indiferență față de rugăciune. Poate că noțiunea de societate secularizată nu indică o societate total necredincioasă, ci o societate în care majoritatea membrilor nu mai practică rugăciunea decât foarte rar, în momente excepționale.

Pentru cel care dorește să-și mențină vigoarea credinței prin rugăciune se pune deci astăzi o dublă problemă: de a-și apăra credința împotriva influenței nefaste a unui mediu slăbit în credință, și de a apăra practica rugăciunii în cadrul unei societăți care a pierdut în mare parte uzul rugăciunii. În timp ce omul de odinioară găsea în mediul social un factor prin care își întărea credința și practica rugăciunii, astăzi acest mediu este un factor de răcire, un factor împotriva căruia cel care vrea să-și mențină credința și rugăciunea trebuie să se apere.

Astăzi omul credincios trebuie să caute în mare măsură el însuși motivații care să-i poată susține credința și propria sa practică a rugăciunii. Și tocmai aceasta ar putea face credința sa mai profundă și rugăciunea sa mai fierbinte, dat fiind că, în mare măsură, ele nu mai sunt susținute de mediul social. Prin urmare, omul care reușește să-și întărească credința și rugăciunea prin motivații personale, reflectate, poate deveni el însuși un focar pentru întărirea credinței și înnoirea rugăciunii în mediul său social. Prin aceasta el poate ajuta societatea să iasă din viața superficială, saturată de plictiseală, care este cauza slăbirii credinței și a rugăciunii; cu alte cuvinte, el o poate ajuta să regăsească un conținut mai substanțial, să-și întărească rădăcinile adânci înfigându-le într-o mai mare profunzime a vieții, fără de care existența umană este de o uniformitate monotonă și lipsită de semnificație.

Deci primul punct de care ne vom ocupa este cel al motivațiilor, al determinărilor fundamentale pe care omul de astăzi le poate găsi pentru a-și întări credința și pentru a se ruga mai des și mai cu căldură.

Părinții duhovnicești ai Ortodoxiei au văzut un mijloc de întărire a rugăciunii în meditația asupra cuvintelor sfintei Scripturi și a altor cărți duhovnicești. Sfântul Isaac Sirul spune că „citirea dumnezeieștilor Scripturi întărește mintea și mai ales adapă rugăciunea, fiind lumina minții care are această citire drept călăuză pe cărarea cea dreaptă și semănătoare de conținut în contemplarea rugăciunii... făcând mintea să dobândească subțirime și înțelepciune”¹.

¹ *Tou Isaak tou Syrou ta eurethenta apanta*, Atena, 1895, Cuvântul 29, p. 123 [= Sfântul Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoițe*, FR X, 1981, pp. 157-158].

Dar cuvintele sfintei Scripturi au putere asupra noastră atunci când le simțim drept cuvinte ale lui Dumnezeu pe care ni le adresează în momentul citirii. Atunci prin ele Îl întâlnim pe Dumnezeu Însuși, ne simțim atinși de chemarea Lui potrivit cu împrejurările și nivelul nostru duhovnicesc. Atunci în aceste cuvinte descoperim o mare putere și un sens mereu nou. Astfel citirea se unește cu rugăciunea. Trebuie să-I cerem lui Dumnezeu să ne deschidă interiorul cuvintelor, făcându-se El Însuși transparent și simțit în ele. De aceea, același Isaac Sirul recomandă: „Ia seama, omule, la ce citești. Căci de nu te vei nevoi, nu vei afla. Și de nu bați cu căldură și de nu stai treaz la poartă neîncetat, nu vei fi auzit.” „De aceea stă scris că sufletul este ajutat de citire când stă la rugăciune și iarăși, rugăciunea aduce lumină în citire.”²

Dar dacă meditația ni-L descoperă pe Dumnezeu în cuvintele Scripturii, ea ni-L descoperă și în lucrurile lumii. Căci toate cuvintele sfintei Scripturi nu ne vorbesc despre Dumnezeu în Sine, ci despre legătura Sa cu noi prin intermediul lucrurilor lumii și al aproapelui nostru; astfel, cuvintele Scripturii ne vorbesc despre lucrurile lumii, ni le revelează ca pe faptele lui Dumnezeu pe care El nu încetează să le susțină. Cuvintele Scripturii și lucrurile lumii, inclusiv persoanele apropiatilor noștri și propriile noastre persoane, cu gândurile și problemele lor, se află într-o legătură indisolubilă între ele și cu Dumnezeu: toate sunt într-un anume fel adreseate conștiinței noastre și date ei ca tot atâtea daruri și chemări ale lui Dumnezeu, prin care împrejurările mereu schimbătoare ne solicită să ne arătăm modul nostru de viețuire după voia lui Dumnezeu. Astfel, suntem che-

² *Ibid.*, Cuv. 23, p. 102 și Cuv. 23. p. 98 [FR X, 1981, p. 135, 131].

mați să ne maturizăm ființa noastră, să sporim duhovnicește spre o înțelegere mereu mai deplină a bogăției gândirii divine și a profunzimii iubirii lui Dumnezeu față de noi; și astfel suntem chemați la o iubire mereu mai mare față de El și la unirea cu El. Căci complexitatea circumstanțelor și a problemelor pune în relief caracterul ineputabil și semnificația infinită a lucrurilor și a persoanelor care se înrădăcinează în infinitatea lui Dumnezeu. Aprofundând din ce în ce mai mult sensul lucrurilor și al persoanelor, putem să descoperim un sens mereu mai profund al Scripturii și invers. Aprofundând mereu cele două feluri de revelație, sporim în simțirea iubirii infinite a lui Dumnezeu, care ne mișcă până la lacrimi. Sfântul Isaac spune: „Citește și din Evangheliile cele dăruite de Dumnezeu spre cunoașterea întregii lumi, ca mintea ta să ia merinde din puterea Proniei Lui... și să se scufunde în lucrurile minunate ale lui Dumnezeu.”³ „Și când începe harul să-ți deschidă ochii pentru a simți cu adevărat vederea lucrurilor, îndată ei încep să verse siroaie de lacrimi.”⁴

Fără îndoială, lucrurile și persoanele pot fi văzute și într-o manieră superficială, atunci când sunt privite numai pentru a fi posedate și pentru a aduce plăcere, când urmărirea lor ne antrenează în griji nesfârșite. De aceea, Părinții nevoitori au vorbit despre necesitatea de a ne elibera de grijile și de tulburările pe care ni le provoacă lucrurile sau chiar întâlnirile cu persoanele. Dar prin aceasta ei nu exprima un dispreț față de faptele lui Dumnezeu, ci necesitatea de a învăța să privim cu un ochi curățit ființa lor creată de Dumnezeu, de a învăța să

³ *Ibid.*, Cuv. 23, p. 95 [FR X, 1981, p. 128].

⁴ *Ibid.*, Cuv. 23, p. 96 [FR X, 1981, p. 129].

le percepem ca pe niște cuvinte divine întrupate și ca pe niște căi pe care Dumnezeu vrea să ne ridicăm la El.

Sfântul Maxim Mărturisitorul ne-a cerut să eliberăm sensul ontologic, și am putea spune și teologic, al lucrurilor de patima pe care i-o asociem. El spune: „Altceva este lucrul, altceva este înțelesul lui și altceva patima. Lucrul este, de pildă: bărbat, femeie, aur ș.a.m.d. Înțelesul [sensul] este reprezentarea simplă a ceva din cele de mai sus. Iar patima este afecțiunea irațională sau ura fără judecată a ceva din cele de mai înainte.”

„Înțeles [sens] pătimaș este gândul compus din patimă și din înțeles. Să despărțim patima de înțeles și va rămâne gândul simplu. Și o despărțim prin iubire duhovnicească și înfrânare, dacă vrem.”⁵ Deci ni se cere nu înfrânarea ca atare, ci iubirea adevărată față de lucruri și persoane, capacitatea de a le vedea în semnificația și în realitatea lor ontologică înrădăcinate în gândirea și în actul creator al lui Dumnezeu.

Atunci privirea noastră curățită nu se mai oprește asupra lucrurilor și persoanelor, ci trece și la Dumnezeu, Care devine transparent prin ele și atunci descoperim că El ni le-a dat pentru iubire, pentru creșterea noastră în iubire.

Iubirea de Dumnezeu primește în noi o putere curățitoare față de raporturile noastre cu lucrurile și cu celelalte persoane, pentru că Dumnezeu nu poate fi închis de nimeni în granițe strâmte, ca să slujească numai unei singure persoane, ci El Se dăruiește numai în măsura în care fiecare îl primește în comuniune cu toți ceilalți. Astfel, a te apropia de Dumnezeu și a te deschide Lui

⁵ Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste* III, 42-43 [FR II, 1947, p. 85].

înseamnă curățire, pentru că în Dumnezeu noi vedem lucrurile și persoanele dincolo de limitațiile lor, în legătură unele cu altele, iar pe noi înșine în comuniune cu ele. De aceea, pentru a avea o privire adevărată asupra lucrurilor, sfântul Marcu Ascetul recomandă să oferim ca pe o jertfă lui Hristos reprezentarea (sau gândul) fiecărui lucru în chiar momentul când ea apare în gândul nostru. Această ofrandă a reprezentărilor lucrurilor adusă lui Hristos se identifică cu intrarea lor în profunzimea cea mai lăuntrică și cea mai sensibilă a ființei noastre. Aici locuiește în noi Hristos încă de la Botez. Demersul nostru cuprinde, așadar, trei aspecte: gândirea într-un mod adevărat și deci dezinteresat la fiecare lucru; oferirea acestuia lui Hristos și, prin El, tuturor celor care îl iubesc; și căutarea centrului nostru cel mai lăuntric și actualizarea lui de fiecare dată când ne gândim la un lucru, deci practic în mod neîntrerupt. Sfântul Marcu Ascetul descrie această operațiune în modul următor: „Acest templu [care este identic cu noi înșine] are un loc în partea dinăuntru a catapetesmei. Acolo a intrat Hristos pentru noi ca Înainte-mergător [Evr 6, 20], locuind în noi de la Botez, «afară numai dacă nu suntem creștini netrebnici» [2 Co 13, 5]. Acest loc este încăperea cea mai dinăuntru, cea mai ascunsă și cea mai curată a inimii; dacă ea nu se deschide prin Dumnezeu și prin nădejdea rațională a minții, nu-L putem cunoaște în chip sigur pe Cel ce locuiește în ea și nu putem ști dacă jertfele gândurilor [reprezentărilor] noastre au fost primite sau nu. Căci așa cum la început, în vremea lui Israel, focul mistuia jertfele, tot așa se întâmplă și acum. Deschizându-se inima credincioasă prin nădejdea mai sus-amintită, Arhiereul ceresc primește gândurile întâi-născute ale minții noastre și le mistuie în focul cel sfânt despre care a

spus: «Foc sfânt am venit să arunc și cât aş vrea să fie încă de pe acum aprins» [Lc 12, 49]. Iar prin gânduri întâi-născute a numit pe cele care nu apar la a doua cugetare a inimii, ci sunt aduse îndată, de la prima aruncare și răsărire în inimă, lui Hristos.”⁶

A aduce ofrandă reprezentarea fiecărui lucru sau persoane, pe care o privim sau la care ne gândim, înseamnă a-I mulțumi lui Dumnezeu pentru acest lucru sau această persoană sau a-L preamări și a-I cere ajutorul Său pentru a înfăptui slujirea cerută de la noi.

Părinții au numit acest act rugăciune sau chiar liturghie. Această liturghie poate deveni neîncetată. Astfel ne putem obișnui să facem din fiecare gând, din fiecare întâlnire, ocazia unei rugăciuni neîncetate. Această întâlnire cu lucrurile și ființele este o cale de a ajunge la o stare de rugăciune și chiar de liturghie personală neîncetată, unită cu rugăciunea continuă lui Hristos Arhiereul nostru, Care a sfințit toate și vrea să sfințească toate neîncetat prin noi, primind jertfele noastre și oferindu-le Tatălui împreună cu propria Sa jertfă. Și această formă de rugăciune are un efect curățitor pentru iubirea care se află în ea. „Rugăciunea este curăția minții”, spune un cuvânt al sfântului Grigorie de Nazianz, reluat de sfântul Isaac Sirul.⁷

Pentru sfântul Chiril al Alexandriei nimeni nu se poate mântui altfel decât prin actul oferirii sale lui Dumnezeu într-o dăruire de sine integrală. Dar nimeni nu se poate oferi ca jertfă curată altfel decât prin unirea cu Hristos, Care se oferă neîncetat pentru noi ca jertfă curată și totală Tatălui. De la Hristos am luat și noi puterea de a

⁶ Marcu Ascetul, *Despre Botez* [FR I, 1946, pp. 282–283].

⁷ *Op. cit.*, Cuv. 32, p. 140 [FR X, 1981, p. 179].